

K reformě ustanovení občanského zákona o náhradě škody.

Píše JUDr. KAREL SCHOENBAUM, advokát v Karlíně.

Z přednášky v Právnické jednotě, konané dne 23. října 1924.

Reforma zákonnými předpisy o náhradě škody (30. hlava obč. zák.) byla přetřásána již při prvních pokusech, které hodlaly přizpůsobiti starý občanský zákoník novým hospodářským a sociálním poměrům. U n g e r považoval již v r. 1904 za samozřejmé a nepotřebující důkazu, že občanský zákoník potřebuje — po téměř stoletém trvání — reformy. Rakouská vládní reformní předloha nechtěla však na předpisech 30. hlavy obč. zák. mnoho měniti a obmezila se původně toliko na dva body: předpis o ručení za zavinění osob, jichž bylo použito někým k splnění závazku smluvního, a předpis o závazku k náhradě škody. bylo-li jednáno způsobem příčicím se dobrým mravům. Justiční komise panské sněmovny šla dále,¹⁾ byla však zásadního názoru, že není nutkavým zájem právního života, reformovati celou 30. hlavu obč. zák., poněvadž by pronikavá reforma tohoto dílu vedla k přepracování celého občanského práva — vždyť prý předpisy o náhradě škody zasahují do všech částí práva soukromého —, mimo to pak z důvodu, že výtky vznášené proti některým předpisům a proti duchu 30. hlavy neprýští vlastně z materiálních předpisů zákona, nýbrž spíše z formalistických rysů platícího práva procesního a odpadly tudíž z veliké části již reformou civ. soudního řízení.²⁾

Třetí dílčí novela neobmezila se však přes tyto důvody pouze na úpravu shora zmíněných dvou bodů, nýbrž upravila a pozměnila řadu dalších bodů v celkem 15 paragrafech

¹⁾ Č. 78 stenogr. příl. XXI. zased. z r. 1912.

²⁾ Srovnej: R. Bartsch: Grundfragen des Schadensersatzrechtes ve »Festschrift zur Jahrhundertfeier des a. b. G. B., díl I., Manz, 1911.

a přinesla v některých směrech pronikavé zostření předpisů o náhradě škody, které však podle mého názoru recipovalo ponejvíce toliko stanovisko soudní praxe a vtělilo ve formu zákona, co soudy ze starého zákoníka interpretací — často dosti násilnou — se snažily dovoditi.

Subkomitét pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku (referent prof. dr. Weiss),³⁾ pověřený vypracováním návrhu na úpravu 30. hlavy občanského zákoníka, nebyl ovšem vázán ohledy, jimiž se mínila býti omezena just. komise rak. panské sněmovny, protože jde o reformu celkovou, která připouští změny i v oněch případech, v nichž mohou býti dotčeny jiné části občanského zákoníka. Těchto volnějších hranic subkomitét též použil ve značnější míře, přihlížeje vydatně k návrhu Randovu na úpravu 30. hlavy obč. zák.,⁴⁾ a to — jak důvodová zpráva zdůrazňuje — nejen pro jeho vnitřní cenu, nýbrž i se zřetelem na osobnost autorovu a jeho význam pro náš právní svět a právní vědu. Poněvadž však dílčí novelou byl zatím občanský zákoník vybudován v jiném směru dále a vžil se jiný právní stav, než který měl Randa na mysli i bylo nutno na tento nový stav navázati, zaujala komise — podle důvodové zprávy — k návrhům Randovým stanovisko podstatně konservativnější a nemohla prý převzít veškerý jeho návrhy. Tím ovšem utrpěla poněkud jednodolitost návrhu reformního, která byla Randovu návrhu vlastní, prýštic z jeho nauky o náhradě škody.

*

Nemohu přirozeně v rámci této přednášky podati zevrubnou a systematickou kritiku osnovy. Necítím se ostatně býti k systematické a thema vyčerpávající kritice povolán a moje přednáška jest vlastně jen první statí hlavního thematicu, o němž jsem přislíbil přednáseti, totiž o vlivu této reformy na odpovědnostní pojištění, thema, kteréž jsem již poněkud probral v přednášce v »Jednotě pro vědy pojistné« konané, a v časopise »Pojistný Obzor«. Tím jest již řečeno,

³⁾ Obligační právo a náhrada škody, část I.: návrh subkomitétu; část II.: důvodová zpráva, nákladem min. spravedlnosti 1924.

⁴⁾ Randa: Die Schadenersatzpflicht nach österr. Rechte, str. 271 a násl., 3. vydání, Manz, 1913.

že hodlám především přihlížeti jen k předpisům jednajícím o náhradě škody za porušení tělesné integrity, pokud jsou obsaženy v 30. hlavě obč. zák., a že moje poznámky dlužno ceniti jako vývody praktika, obírajícího se odpovědnostním pojištěním, kdežto rozbor a kritiku zásadních otázek práva náhradového musím přenechati osobám povolanejšími. Chtěl bych však již nyní připomenouti, že naše právnická veřejnost trpí namnoze ještě podnes předsudkem, že odpovědnostní pojistitelé nemají zájmu na zostření a vybudování předpisů o náhradě škody, ba že předpisy tohoto rázu jsou pro ně škodlivými. Dovodil jsem však již opětovně a podává se ostatně též z dějin tohoto dosti mladého odvětví pojišťovacího, že každé zostření těchto předpisů má v zá-pětí rozmach odpovědnostního pojištění, jehož existence sama jest vlastně dána jen právním stavem, nařizujícím zákonnou zodpovědnost za způsobenou škodu na majetku neb tělesné intergité. Naproti tomu má však odpovědnostní pojistitel obzvláštní zájem na jasnosti příslušných předpisů, stálosti judikatury jak co do právního důvodu závazku k náhradě, tak co do její výše a řadě předpisů práva procesního (otázka útrat, právo chudých) i finančních (poplatky soudní), poněvadž tyto okolnosti jsou v prvé řadě směrodatnými pro posouzení skutečného risika a stanovení přiměřené premie.

Tolik jsem chtěl předeslati, bych předem čelil případné výtce, že moje stanovisko by mohlo snad býti úzkoprsým nebo vůči kterékoliv reformě předpojatým.

*

První dojem osnovy a důvodové zprávy k ní dává nám rozpoznati snahu, přizpůsobiti předpisy 30. hlavy pronikavějšímu sociálnímu citění naší doby a nepoměrně většímu ohrožení tělesné integrity, než tomu bylo v uplynulém století platnosti občanského zákoníka. To jest samozřejmým důsledkem nových technických method, industrialisace hospodářského a mechanisace všedního života. Největší část nových technických vynálezů, právě tak jako každé zvýšení tempa hospodářského i všedního života, přináší zpravidla nové zdroje nebezpečí pro lidstvo, které se stává stále více

služebníkem svých strojů, na jejichž bezvadném chodu závisí nejen jejich hospodářské existence, nýbrž i osobní bezpečnost. Tato základní myšlenka došla v návrhu dosti jasného, byť i ne důsledně provedeného výrazu. Naproti tomu nechtěla komise — myslím, že právem -- rozhodovati mezi zásadními spornými teoriemi o podkladu práva náhradového, čímž však ovšem vzala svému reformnímu návrhu jednotnou linii, vyznačující na př. spis Mauczkův.⁵⁾

Ačkoliv po dlouhou dobu byly předpisy 30. hlavy pokládány za nejzaostalejší část obč. zák. a třetí dílčí novela podle některých autorů řadu zaostalostí neodčinila, bylo s jiných stran namítáno, že předpisy obč. zák. o náhradě škody plně vyhovují i moderním hospodářským a sociálním poměrům. Pfaff⁶⁾ tvrdil již v r. 1880, že obč. zákoník obsahoval zcela jiné právo o náhradě škody než bylo praktikováno v jeho době, a neviděl vadu v textu zákona, nýbrž v jeho používání a v zaostalosti předpisů o soudním řízení. Bartsch⁷⁾ v citovaném pojednání dokládá na základě řady rozhodnutí Nejv. justičního místa (od platnosti obč. zák. do r. 1820), že dřívější praxe soudů znala dovoditi z předpisů zákona vše, co považujeme dnes za nezbytný požadavek právní vědy a sociálního cítění a nutkavý důvod k reformě. Autoři obč. zákoníka vytvořili prý zcela jiné právo náhradové, než se nám podává z literatury a praxe, ovlivněné hospodářským vývojem 19. století, doktrínami hospodářského liberalismu a názorem, že soukromý zisk jest nejpodstatnější vzpruhou hospodářského života a blahobytu. Bartsch považuje předpisy o náhradě škody za zkušební kámen každého občanského práva, poněvadž zrcadlí nejlépe porozumění pro sociální jevy, vhodnost soudní praxe a stanovisko soudců k otázkám všeobecným, jdoucím nad úzký obzor soukromého práva.

Bartsch však — právě jako ostatní autoři, považující

⁵⁾ Mauczka: Der Rechtsgrund des Schadensersatzes ausserhalb bestehender Schuldverhältnisse.

⁶⁾ Pfaff: Gutachten zur Lehre von Schadenersatz atd. a články v Jur. Blätter r. 85 a Grünhutsche Zeitschr. z r. VIII.

⁷⁾ Srovnej též zajímavé pojednání dra O. Leonharda: Schadenersatz für Verletzungen immaterieller Güter ve »Festschrift zur Jahrhundertfeier des a. b. G. B.«, díl I., Manz, 1911.

starý text zákona za vyhovující novým poměrům, přizpůsobí-li se praxe intencím jeho původců — přehlíží, že pozdější doba vynutila si přece jen úpravu v některých speciálních případech (ručení železnic, zákon automob.) a že tento vývoj není skončen (ručení letecké), čímž jest vlastně již prokázáno, že dřívější normy nemohly potřebám doby vyhověti, poněvadž každá taková speciální úprava vnáší do náhradového práva nové myšlenky a ovlivní více neb méně zřejmě literaturu i praxi.

Myslím tedy, že zásadní otázku, zda tato část obč. zákoníka měla býti podrobena reformě, dlužno zodpověděti kladně, a to tím spíše, že počet případů, při nichž dlužno použití předpisů 30. hlavy, vzrostl oproti době před třetí dílčí novelou a poroste zřejmě s každým zvětšením zdroje úrazů, čímž jest dán požadavek, aby tento pramen práva byl co nejméně vysazen kolísavosti soudní praxe a související s ní právní nejistotě.

*

Zásadní vymezení pojmu »škoda« (§ 1293) ponechal subkomitét beze změny; v § 1294, jednajícím o zdrojích škody, vyslovena zásada, že opomenutí zavazuje k náhradě škody jen tehdy, byla-li zde určitá povinnost jednati. Jako věta »zásadní« není ovšem toto znění správným, poněvadž návrh sám zná případy, v nichž závazek k náhradě škody nastupuje i při opomenutích, při nichž nebylo tu povinnosti jednati (srov. důvod. zpr. k § 1317).

K §§ 1296 a 1298, jejichž vynechání má podle důvodové zprávy umožniti soudci, aby i v těch případech, kde závazek k náhradě škody předpokládá zavinění, mohl žalovanému uložit, by dokázal, že jej nestíhá zavinění, postačí poukázati na obsah důvodové zprávy. S hlediska praxe zdá se však býti zřejmo, že přesunutí průvodního břemene povede ve většině případů tohoto rázu k témuž efektu jako ručení za výsledek, poněvadž důkaz, uložený žalovanému, totiž že jej nestíhá zavinění, jest zpravidla neobyčejně těžkým a měřítko soudcovo bývá dosti přísným. Důvodová zpráva jest si tohoto praktického výsledku zajisté sama dobře vědoma, pravíc, že se důkaz ten může, na př. při žalobách proti podnikateli, p ř e c e podařiti. Myslím, že oba-

vy, které by se jináče k tomuto postupu připojily a jsou vyjádřeny zejména v citované již zprávě just. kom. rak. panské sněmovny, odpadají proto, že ve většině případů přesunutí průvodního břemene by šlo o spory proti živnostenským podnikům, uvedeným v § 1317 návrhu, v kterýchžto případech otázka zavinění jest beztak bez významu pro právní důvod k náhradě.

§ 1297 návrhu stanoví prostě, že každý má býti tak pečlivý a pozorný, jak toho žádá pospolitý život. Považuji tento předpis pro jeho jednoduchost, jadrnost a šťastné vyjádření sociální ideje v něm obsažené za jeden z nejlepších této hlavy. Nebylo by snad na škodu, poukázati při § 1304, normujícím otázku spoluzavinění, výslovně na tento předpis, čímž by došlo výrazu, že právní řád žádá i od poškozeneho, aby ve svém styku s okolím dbal téže pečlivosti a pozornosti, již pospolitý život vyžaduje.

K §§ 1299—1310 nemohu v rámci této přednášky než odkázati na důvodovou zprávu. Zajímati bude především odůvodnění, proč subkomitét se neodhodlal upravit § 1305 způsobem, umožňujícím t. zv. zákaz šikany. Důvody komise zdají se býti, zejména pro toho, kdo sleduje poněkud říšsko-německou judikaturu, zcela přílehlavými. K § 1310 připomínám, že nezdá se mi býti logickou dikce, ukládající soudci, aby přihlížel k tomu, »zda škůdce nebyl v daném případě přece jen příčetným.« Otázka příčetnosti v případech §§ 1308—1310 jest otázkou prejudiciální a soudce nemůže než stanoviti, že škůdce byl buď příčetný nebo nepříčetný a nikoliv, že přes nepříčetnost byl v tomto případě přece jen příčetný. Dosavadní stylisace zdá se mi býti — byť i ne zcela přílehlavou — přece jen logičtější. Zdá se však, že návrh chtěl stanoviti závazek k přiměřené náhradě podle uvážení soudcova v případech, v nichž se dá předpokládati, že škůdce přes nezralý svůj věk nebo duševní poruchu přece jen si byl nebo mohl býti vědom škodlivosti svého počínání a jeho následků. Doporučovalo by se tedy vyjádřiti tuto myšlenku tímto způsobem ve spojení s odst. 2. tohoto paragrafu.

Změnou stylisace § 1311 bude asi definitivně odstraněna intepretace zcela násilná, s níž se často shledáváme, že totiž

nahodilá škoda se udála ve jmění škůdcově (sr. Bartsch v cit. monografii, Mauczka a vývody Randovy k tomuto paragrafu).

§ 1313 ponechán v dosavadním textu jako první odstavec návrhu a připojeny dva další odstavce, které upravují materii v literatuře i praxi velmi přetřásanou a spornou, totiž ručení hromadných osob za škodu způsobenou jejich zákonnými nebo statutárními zástupci nebo orgány a ručení státu a veřejnoprávních svazů za zavinění úředníků nebo zřízenců při výkonu výsostných práv.

V prvním případě stanoveno, že za škodu způsobenou zákonnými neb statutárními zástupci nebo orgány v jejich působnosti ručí hromadné osoby stejně jako fyzické osoby. V tom směru recipuje subkomitét plně návrh Randův.

V druhém případě stanoví návrh sice zásadu solidárního ručení státu a veřejnoprávních svazů a úředníků neb zřízenců na základě § 92 ústavní listiny, praktický efekt tohoto předpisu nebude však asi valný, poněvadž komise opatřila tento předpis vydatnými klausulemi, uvažujíc, že jináče by nároky na náhradu škody mohly zatížit značnější měrou státní pokladnu. Závazek k náhradě škody stanoví osnova tedy jen při škodách způsobených civilními zaměstnanci a připouští nárok na náhradu jen při porušení povinnosti úmyslném nebo z hrubé nedbalosti, po případě při odepření povinnosti konati úřad neb službu nebo při neodůvodněných průtazích a činí dále nárok na náhradu závislým na tom, že škoda nemohla býti odvrácena zákonnými opravnými prostředky. Úmysl neb hrubou nedbalost jest těžko dokázati ve styku se soukromým životem, tím těžší pak bude důkaz oproti úředníku nebo úřadu a soudy budou zajisté měřiti důkaz vedený poškozeným přísněji, půjde-li o spor proti státu, než jde-li o spory mezi soukromníky, takže s hlediska praxe tento předpis asi nebude míti značného významu.⁸⁾

⁸⁾ Při přednášce bylo v debatě poukázáno na to, že § 92 mluví toliko o ručení státu, nikoliv o ručení zaměstnanců a že tedy by odporovalo ústavní listině, když by jednoduchým zákonem bylo stanoveno solidární ručení státu i státních zaměstnanců. Nejsm dosti znalým státního práva, abych mohl tuto námítku autoritativně vyvrátiti, myslím však, že soukromoprávní ručení státních zaměstnanců lze beze

K § 1316, spojujícímu dosavadní text s návrhem Randovým, dlužno připomenouti, že osnova řeší pozitivním předpisem otázku ode dávna spornou, totiž ručení podnikatelů (majitelů obchodu) za škodu, kterou způsobí osoba jimi k nějakému úkonu zjednaná proti právu někomu jinému, vykonávajíc tento jí svěřený úkon. Jest vítati, že tímto pozitivním předpisem jest odstraněna dosavadní právní nejistota připínající se k rozmanitosti názorů literatury i judikatury o otázce ručení za t. zv. culpa in eligendo.

Podle návrhu Krčmářova⁹⁾ upravena pak v dalším odstavci osnovy otázka ručení osob povinných dozorem nad nezletilci, s nimiž žijí v společné domácnosti, za škody nezletilci způsobené.

S mého hlediska jest jedním z nejzajímavějších předpisů osnovy předpis §§ 1317 a 1317 a.

Předpis § 1317 stanoví, že ten, kdo provozuje živnost ve velkém, zejména továrny, plavby, doly, neb lomy s použitím páry, plynu nebo některé jiné živelné síly, vyrábí výbušné látky, neb používá jich při provozu, ručí jiným za skutečnou škodu způsobenou provozováním

Poukazem na §§ 1325, 1327 a 1332 jest řečeno, že platí v tomto případě veškery předpisy o náhradě při poškození na těle, nebo při způsobení smrti, tedy: náhrada léčebných výloh, ušlého neb budoucně ucházejícího výdělků, bolestné, výživné pro pozůstalé a útraty pohřbu. Závazku k náhradě zprostí se podnikatel jen tehdy, prokáže-li, že tu byla neodvratná nehoda, vlastní zavinění poškozeného nebo zavinění osoby jiné, za kterou podnikatel neodpovídá. Námitka, že jde o neodvratnou nehodu, nemá však platnosti, když poškození nastalo vadnou činností, zařízením, nebo jakostí použitých strojů. Podnikatelské ručení jest tedy v § 1317 vystupňováno až do ručení za vyšší moc. Dlužno souhlasiti s důvodovou zprávou, že námitky, které proti takovéto úpravě podnikatelovy odpovědnosti byly dříve

všeho upraveni občanským zákonem a že tedy pro autory osnovy mohlo plně postačiti, když měli pro předpis o ručení státu podklad v § 92 ústavní listiny, a to tím spíše, když nevyužili ani hranice, kterou jim § 92 dával, nýbrž obmezili ručení státu klausulemi shora uvedenými.

⁹⁾ Publikace prvního sjezdu českých právníků z r. 1904.

vznášeny, jsou vlastně již odbyty praxí. Studium judikatury, zejména též judikatury našeho nejvyššího soudu, vede nás k poznání, že praxe se pokusila dojíti přibližně k témuž výsledku různými interpretačními, mnohdy dosti násilnými oklikami. Při tom však nelze přehlédnouti, že každým rozšířením sociálního pojištění se praktický dosah tohoto předpisu zmenší. V případech t. zv. podnikového úrazu podle úrazového pojištění dělnického, nepřichází toto ručení v úvahu, případy pak, v nichž osoba nezaměstnaná v podniku přijde ve styku s podnikem k úrazu, nejsou zajisté tak četnými, jak by se snad na první pohled mohlo zdáti. Nicméně dlužno předpokládati, že z kruhů podnikatelských bude při projednávání osnovy tomuto předpisu kladen dosti značný odpor a to jednak se zřetelem k předpisu § 1317.a), o němž se ihned zmíním, jednak proto, poněvadž pouhá možnost dalekosáhlých náhrad při nahodilém hromadném úrazu — přes nejlepší bezpečnostní opatření — může znamenati pro podnikatele dosti význačný moment nejistoty v hospodářských podkladech jeho podnikání. Myslím však, že odpovědnostní pojištění, které v těchto kruzích beztak již neobyčejně proniklo, přizpůsobí se uspokojujícím způsobem tomuto předpisu a doporučoval bych, aby při dalším projednávání osnovy byl vyžádán posudek soukromých pojišťoven, pěstujících odpovědnostní pojištění o tom, jakým způsobem projeví se tento předpis v premiové politice těchto ústavů. Tím bude zajisté získán velmi cenný materiál pro posouzení námitek, které podnikatelské kruhy proti předpisu by mohly vznášeti.

Pro živnostenské podniky, které nejsou provozovány ve velkém, neplatí podle osnovy přísná zásada § 1317., nýbrž se stanoví, že podnikatel se může sprostíti ručební povinnosti, prokáže-li, že dbal při provozování pečlivosti obvyklé v obchodě a v živnosti nebo požadované platnými předpisy. Zda jde tu o provozování ve velkém čili nic, jest přenecháno rozhodnutí soudcovskému. Úmluvy, omezující tyto předpisy předem na újmu poškozeného, prohlašují se za neplatné. Toto rozdělení ručební povinnosti vyvolá zajisté řadu závažných námitek. Komise se podle důvodové zprávy obávala, že by ručení podle § 1317. u malých pod-

niků bylo přílišným zatížením provozování. Avšak nejprve nutno vytknouti, že podle znění osnovy nejde o rozlišování mezi podniky velkými a »malými«, nýbrž mezi podniky »velkými« a »jinými«. Mezi tyto »jiné« podniky patří tedy t. zv. podniky střední — podle hospodářského nazírání na věc — i t. zv. podniky malé. Velikost podniku není vždy směrodatným kriteriem pro jeho hospodářskou potenci, jejíž ohrožení vedlo autory k tomuto rozlišování, a obavy před přílišným zatížením neplatí zajisté u těch podniků středních a malých, které mohou převaliti risiko své ručební povinnosti na zákaznictvo, aniž by to přes příliš zatížilo jejich schopnost konkurovati s podniky jinými. Toto risiko jeví se v podstatě jako kalkulace pojistného za přiměřené odpovědnostní pojištění do výrobních nákladů a doporučuje se i zde, vyžádati si posudek odpovědnostních pojišťovatelů o tarifování tohoto riska na základě určitých typických příkladů.

Mimo to připomínám, že velikost podniku nebývá vždy úměrnou rozsahu nebezpečí, jímž podnik své okolí ohrožuje. Myslím, že ze zpráv nositelů úrazového pojištění a živnostenských inspektorů, by se dalo spíše dovoditi, že velké podniky bývají co do ochranných zařízení daleko lépe opatřeny než podniky střední a malé. Pokud pak při velkých podnicích nelze se škodám z provozování plynoucím vyvarovati, jest opět u velkých podniků dána možnost škod velmi rozsáhlých, hromadných, jejichž důsledky mohou býti v hospodářském směru právě tak povážlivými, jako důsledky malých škod u podniků menších. Kdyby tedy zásada hospodářských ohledů, v tomto rozlišování se skrývající, měla býti konsekventně provedena, musilo by jí býti použito u velkých podniků tím spíše, poněvadž na hospodářské prosperitě velkých podniků závisí zpravidla daleko větší okruh existencí, než jest tomu u podniků malých. Kdyby tedy bylo z důvodů praktických příliš obtížné, vybudovati ručební povinnost u všech podniků bez zřetele na velikost způsobem stejným, mohla by se snad dáti soudci možnost, aby při nahodilých škodách, a bylo-li dbáno obvyklé pečlivosti a přiměřených bezpečnostních předpisů, určil výši náhrady, přihlížeje právě k hospodář-

ským poměrům podniku. Má-li býti zásada hospodářských ohledů, jednou projevená, důsledně vybudována, bylo by řešení tohoto druhu podle mého názoru spravedlivým.

(Dokončení.)

Poměr § 519 č. 2. k § 479. odst. 1.*)

Josef Tureček.

K práci užito:

I. Z pramenů:

Civilní řád soudní. Upraven prof. Drem V. Horou. Praha 1922. Českoslov. kompas. (Odtud uvedena doslovná znění zákonných míst. V textu zvláště již necituji.)

Die neue österr. Civilproceßgesetzgebung. Vyd. E. Schrutka. 2. v. Praha 1898. Tempský.

Die Civilproceßordnung... S vysvětlivkami H. Schaura. 5. v. Vídeň 1911. Manz.

Materialien zu den neuen österr. Civilproceßgesetzen. Vyd. ministerstvo spravedlnosti. 2 sv. Vídeň 1897. Manz.

Ungarische Civilproceßordnung. (Z. čl. I.: 1911); s poznámkami A. Gottla. Vídeň 1911. Manz.

II. Z judikatury nejvyš. soudu českoslov.:

Rozhodnutí ze dne 29. dubna 1919, R I 161/19 (Vážný, Rozhod. nejvyš. soudu ve věcech občan, 1919, č. 153).

Rozhod. ze dne 11. května 1920, R I 263/20 (Vážný, Rozh. č. 510).

III. Z literatury:

Ott E.: Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I. v. 2 (1908); II. v. 1 (1901); III. v. 1 (1898).

Hora V.: Civilní řád soudní na Slovensku. Bratislava 1922, nákl. Právníckej jednoty na Slovensku.

Hora V.: Odvolání podle rakouského civ. řádu soudního. Praha 1915. Všehrd. K tomu:

Ottova recense uved. spisu ve Sborníku věd práv. a stát., roč. XVI. (1916), str. 73 až 102.

Klein Fr.: Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses. Vídeň 1900. Manz.

Neumann G.: Commentar zu den Civilproceßgesetzen. Vídeň 1898. Manz.

Pollak R.: System der österr. Civilproceßrechtes. Vídeň 1906.

Wachtel J.: Erläuterungen zur Civilproceßordnung. Vídeň 1897. Perles.

V civilním řádě soudním, (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 rak. ř. z.) se uvádějí v § 519 pod č. 1 až 3 taxativně případy, ve kterých se připouští rekurs (stížnost) proti usnesením odvolacího soudu, vydaným za odvolacího řízení. Případnost §u 519 č. 1, kdy usnesením bylo odvolání

*) Předneseno v seminárních cvičeních prof. Dra Hory z civilního řízení soudního při Karlově universitě v zimním běhu 1923—1924.

K reformě ustanovení občanského zákona o náhradě škody.

Píše JUDr. KAREL SCHOENBAUM, advokát v Karlíně.

Z přednášky v Právnické jednotě, konané dne 23. října 1924.

(Dokončení.)

Jiná možnost by byla, stanoviti zvláštními předpisy povinnost pro všechny podniky druhů v § 1317. jmenovaných, pojistiti se proti následkům ručební povinnosti až do určité výše a revidovati tyto předpisy podle nabytých zkušeností občas zvláštním nařízením. Potíž by spočívala hlavně v tom, že by bylo nutno rozlišovati mezi škodami zavinenými a nezavinenými, poněvadž jen při náhradě za škody nezavinené by bylo možno obnos náhrady z hospodářských důvodů maximovati. Odpovědnostní pojištění by stěží mohlo poskytovat pojistnou ochranu neobmezenou určitým maximem, aspoň ne v první době než účinky těchto předpisů se v praxi projeví, poněvadž není zde dostatek zkušeností, a neobmezenost výše náhrady by mohla po případě ohroziti samy odpovědnostní pojistitele. Než to jest věcí pojišťovací techniky, která se dovede rychle přizpůsobiti poměrům a vyřešila by zajisté i tuto obtížnou otázku v době nejkratší.

Předpisu, který o otázce, zda jde o podnik veliký či jiný, dává rozhodovati soudci, aniž by mu přispěl stanovením objektivních směrnic pro rozhodování, dlužno vytknouti, že tato otázka jest nejen podle dosavadní praxe, nýbrž i podle povahy věci přece jen otázkou řízení správního a že rozhodnutí soudů bude jistě velmi často kolidovati s výroky správních úřadů. Důvodová zpráva sice připomíná, že se komisi zdálo příliš schematickým, stanoviti hranici mezi podniky podléhajícími předpisu § 1317. a předpisu § 1317.a) podle obvyklého kriteriia správního práva, avšak nebezpečí určitého schematisování zdá se mi býti

menším zlem než právní nejistota, která musí vzniknouti z okolnosti, že veliká řada středních podniků nebude s to posouditi napřed rozsah svého ručebního risika a nebude se proti němu dostatečně chrániti, spoléhajíc, že spadá pod předpis § 1317a). Mimo to třeba počítati s kolísavostí judikatury jak ve směru časovém, tak i ve směru místním a jest zřejmo, že otázku »velikosti« podniku bude posuzovati jiným způsobem soudce v kraji průmyslovém než soudce v kraji průmyslově chudém. Jest zcela dobře možno, že při dvou podnikcích téhož oboru a rozsahu v různých krajích rozhodnou oba soudcové o velikosti podniku protichůdně, což povede k dojmu naprostého bezpráví. Poněvadž pak jde podle osnovy o volné uvážení soudcovo a nejvyšší soud by byl skutkovými zjištěními vázán, dlužno pochybovati, že by se v dohledné době vytvořila aspoň poněkud stálá praxe, která by podnikateli umožnila posouditi vyhlídky sporu v případě škody.

Doporučuji, aby se před definitivní úpravou těchto předpisů zjistilo podle statistických šetření o rozvrstvení podniků, kolik podniků jest na hranici mezi podniky zcela zřejmě velkými (§ 1317) a zcela zřejmě malými (§ 1317a). Myslím, že výsledek bude překvapujícím a že řada podniků, které za nedostatku pozitivních měřítek pro rozhodování soudcovo budou vydány kolísavosti judikatury a právní nejistotě, bude nepoměrně velikou.

V § 1319 — ručení za škodu při stavbě — jest novým předpis, stanovící za určitých předpokladů solidární ručení dřívějšího držitele budovy nebo jiného díla na pozemku zřízeného.

§ 1320 přináší zostření dosavadního stavu. Za škodu způsobenou zvířetem ručí ten, kdo zvíře chová. Toto zostření nemá však podle mého názoru prakticky valného významu, poněvadž praxe vedla, na základě dosavadního textu, k výsledku v podstatě stejném, ačkoliv motivy k úpravě tohoto předpisu v třetí dílčí novele očekávaly jiný výsledek. Osnova činí však na základě zkušeností německého práva výjimku z tohoto ručení, jde-li o domácí zvířata, chovaná k výdělku neb k výživě. Zde jest připuštěn důkaz, že majitel dbal pečlivosti v pospolitém životě

potřebné, opatruje zvíře a dohlížeje na ně. Kdo převzal od majitele zvířete dohled na ně, ručí, nedbal-li shora uvedené pečlivosti. Randův návrh stanoví výslovně, že tím přísnější ručení majitele nepomíjí; osnova považuje tento dodatek za zbytečný, protože se to zdá býti samozřejmým. Nevidím této naprosté samozřejmosti a doporučoval bych s hlediska praxe, aby dodatek byl do osnovy pojat.

Část osnovy jednající o tom, jak se škoda hradí, jest zajisté pro praxi neméně zajímavou než část předešlá.

Proti dosavadním předpisům (§ 1323) rozšířen závazek, nahraditi odhadní cenu při poškozeních, nejen na případ, kdy zřízení předešlého stavu není již více možným, nýbrž prostě i na žádost poškozeného, jemuž je tedy dána svobodná volba. Kdyby však bylo možno uvéstí věc v předešlý stav jen s nepoměrnými náklady, může k náhradě povinný dáti ji v penězích — zásada, která jest s hospodářského hlediska zajisté zcela správnou.

§ 1325 osn. upravuje otázku náhrady při poškozeních na těle shodně s návrhem Randovým. Pro praxi je to jeden z nejdůležitějších předpisů náhradového práva. Sledujeme-li blíže soudní praxi v otázce výše náhrady při porušení tělesné integrity (v nejširším slova smyslu), neubráníme se dojmu, že citlivost soudcova, stojící pod vlivem bezprostřednosti jednání, se zrcadlí obzvláště jasně při rozhodování o výši odškodnění. Jest nepoměrně více případů, v nichž nejvyšší soudy výši náhrady zmírňují než naopak. To platí zejména pro otázku výše bolestného. Tento zjev můžeme pozorovati již od prvních okamžiků platnosti občanského zákoníka (srovnej přehled judikatury, do roku 1820 sahající, ve zmíněné Bartschově a Leonhardově monografii). Bartsch jasně vystihuje nejchoulostivější stránku praxe připínající se k § 1325, říká, že nejvyšší soudní místo používalo vydatně zmírňovacího práva, poněvadž nároky byly zřejmě přemrštěny. Přeháněl tedy žalobce v žalobě, aby obdržel náhradu poměrům odpovídající, soudy však počítaly s touto okolností a používaly tedy tím vydatněji zmírňovacího práva. V tomto začarovaném kruhu pohybuje se praxe podnes, k veliké újmě poškozených, majících smysl pro

spravedlnost a nechtějících se domáhati náhrady přemrštěné, ještě k větší újmě však pro osoby k náhradě povinné — vždyť mezi »zaviněním« a »náhodou« jsou hranice začasť více než vratké — které by často rády poskytly náhradu poměrům odpovídající, musí však pro přemrštěnost nároků riskovati spor a mimořádně veliké útraty, které za dnešní praxe daleko spíše postihnou žalovaného než žalobce. V prvých dobách platnosti obč. zákoníka se přihlíželo dosti důsledně k majetkovým poměrům žalovaného, právě tak jako k osobním poměrům žalobcovým, šlo-li o vyměření bolestného. To vedlo začasť k důsledkům, které se nám dnes zdají absurdními: náhrada snížena na př. s odůvodněním, že žalobce se stal pro své zmrzačení prost vojenské služby, což ovšem v oné době znamenalo znamenitou výhodu.

Jak důležitou jest pro praxi úprava § 1325, jest zřejmo, srovnáme-li na př. rozhodnutí nejv. soudu ze dne 16. srpna 1921 (Rv-II 211-21) s rozhodnutím ze 17. října 1922 (Rv-I 267-22.). V prvém rozhodnutí praví nejvyšší stolice, že míra náhrady nemá býti subjektivní, nemá se řídit jměním a poměry poškozeného ani jeho životními nároky. Jiný postup by odporoval zásadám demokracie, z nichž zákony se mají vykládati. Bolestné má býti přiměřeno okolnostem, nikoliv poměrům osoby. V druhém z uvedených rozhodnutí praví se, že při odškodnění za vytrpěné bolesti dlužno přihlížeti mimo jejich intenzitu a trvání též k osobním poměrům poškozeného, poněvadž energie vůle, snáseti bolesti, není u všech lidí stejná a účinky úrazu závisejí z velké části na poměrech, v nichž poškozený žije. Předpokládá-li tedy důvodová zpráva k § 1325, že dosavadní judikatura přihlíží beztak k životním poměrům obou stran, zvláště při bolestném, a že se béře zřetel na hospodářskou schopnost, svědčí praxe začasť o opaku, právě tak jako se zpravidla v praxi nebéře při § 1325 zřetel na druhy zavinění. Čím více však v zákonodárství pronikne princip ručení za výsledek, tím tíživěji bude pocifováno, že i při nezaviněném poškození výše náhrady bude v podstatě stejná, jako při poškození zaviněném, dokonce při zavinění hrubém nebo úmyslném, a že může i přivoditi hospodářskou

zkázu škůdce nevinného nebo dopustivšího se nedopatření, kterému se mnohdy nevyvaruje ani osoba nejopatrnější. Myslím tedy, že by osnova měla blíže uvést okolnosti, jichž vyšetření má pro výši bolestného býti směrodatno, aby tím dala spolehlivé vodítko soudní praxi.

Novinkou osnovy jest zavedení peněžité pokuty za utrpené příkoří v případech, kde bolestné nemá místa. Ovšem příklad, jímž důvodová zpráva tento předpis doprovází, není vhodným. Je to příklad Ehrenzweigův,¹⁰⁾ podle něhož by ušetřil bolestné, kdo by někoho zmrzačil bezbolestně, na př. v narkose. Ehrenzweig chce tím opřítí své tvrzení, že bolestné již podle platného práva nepřísluší toliko za vytrpené tělesné bolesti. Avšak v otázce bolestného nerozhoduje přece první moment, poněvadž při všech úrazech spojených s okamžitým bezvědomím dostaví se pocit bolesti teprve dodatečně — po procitnutí z bezvědomí — a nejinak tomu bude i při zmrzačení v narkose. Ostatně Ehrenzweig nechce tímto příkladem dokázati, že by bylo de lege ferenda třeba doplniti zákon předpisem o »pokutě«, nýbrž že platný předpis zákona nelze vztahovati pouze na bolesti tělesné.

Osnova stanoví dále jako pravidlo pro náhradu peněžitého důchodu. Na návrh poškozeného může soudce z důležitých důvodů přiznati odbytné jistinou, přihlížeje k majetkovým poměrům obou stran. V tomto případě se tedy ukládá soudci, aby přihlížel k majetkovým poměrům škůdce i poškozeného, z čehož by se dalo a contrario souditi, že v ostatních případech, zejména tedy při bolestném, soudce k těmto poměrům přihlížeti nemá.

Zásada, že pravidlem má býti při tělesných poškozeních formou náhrady důchodu, zdá se mi býti zcela nesprávnou, poněvadž odporuje zkušenostem nabytým v oboru úrazového pojištění a razícím si stále více cestu v úrazovém lékařství. Výsledků tohoto badání dlužno pro naprostou obdobu poměrů, na niž řada spisovatelů poukazuje, použití též pro obor práva náhradového. M. Reichardt dokazuje ve svém pozoruhodném a jak pro právníky, tak i pro lékaře,

¹⁰⁾ Ehrenzweig: System d. österr. allg. Privatrechtes, 6. vyd., § 392, Manz, 1920.

obírající se zkoumáním a posuzováním následků tělesných poškození, vysoce zajímavém obsáhlém spisu,¹¹⁾ že pro odčinění následků úrazu — i velmi těžkých — jest důchod větším dílem prostředkem zcela nevhodným. Případy, v nichž řízení o náhradě škody bylo rychle skončeno a poškozenému poskytnuta přechodná renta (Schonrente) nebo odbytné jistinou mají v zápětí daleko spíše navrácení pracovní schopnosti, než poskytnou-li se poškozenému důchod. Postulátem spravedlivého práva o náhradě škody musí býti v prvé řadě zachování nebo znovuoopatření pracovní schopnosti poškozeného. Zkušenosti nositelů sociálního pojištění vedou k poznatku, že léčebná péče má začasť větší význam sociální než poskytování důchodů¹²⁾ a že i velmi nákladná léčebná péče jest často hospodárnější než poskytování dlouhodobých důchodů.

Osnova, která by zkušenosti nositelů sociálního pojištění, zejména pojištění úrazového, a sociálního lékařství použila pro soukromoprávní náhradu škody, musila by ovšem zaujmouti stanovisko též k otázkám velmi choulostivým a v praxi dosti nesnadno řešitelným, totiž k otázce, zda a pokud jest poškozený povinen podrobiti se přiměřenému léčebnému řízení, po případě i operaci (zajímavé rozhodnutí říšského soudu z 27. června 1913 otištěno v Reichardtovi str. 133) a zda by se doporučovalo řešiti tyto otázky pozitivními předpisy zákonnými.

Rozhodně by měli před definitivní úpravou § 1325 býti slyšeni odborníci z oboru sociálního lékařství i nositelé sociálního pojištění.

Studii pro sebe bude vztah sociálních opatření, zejména sociálního pojištění k předpisům o náhradě škody za porušení tělesné integrity. I zde lze najíti mnoho nových

¹¹⁾ Dr. Martin Reichardt: Einführung in die Unfall- und Invaliditätsbegutachtung, Jena 1921; dále též autor: Was muss der Jurist im Haftpflichtverfahren von den s. g. traumatischen Neurosen wissen? v Gellerově Zentralblatt f. d. jur. Praxis, r. 40, sešit 2.—4.

¹²⁾ V lednovém čísle Zeitschrift f. d. gesamte Versicherungswissenschaft, vydaném po přednášce, jsou v krátkém ale obsáhlém přehledu od dr. Pavla Horna shrnuty výsledky úrazového lékařství z doby 1900—1924 způsobem, potvrzujícím stanovisko Reichardtova. Srovnej ostatně: Dr. Vítek: Traumatické neurosy a dr. František Procházka: Úkoly soc. lékařství v Thomayerově sbírce č. 95—96 a 113.

hledisek, zejména po rozšíření pojistné ochrany novým zákonem.

K § 1327 podotýkám, že rozšíření nároku na náhradu škody při usmrcení na okruh širší, než je tomu podle platného práva, odpovídá nynějšímu cítění a zákonodárství, zejména pokud jde o družku a nemanželské děti. Osnova rozšiřuje tento okruh na osoby, které zemřelý byl povinen vyživovati podle zákona, smlouvy nebo m r a v n í p o v i n n o s t i, což považuji za správné, výstižné a jasné. Positivním předpisem vyřešena — proti stanovisku just. kom. v rak. panské sněmovně — sporná otázka nároku na náhradu ve prospěch osob, jimž zemřelý byl podle zákona povinen konati bezplatné služby v domácnosti, čímž bude dán nárok na náhradu manželovi při usmrcení manželky.

§ 1332 stanoví, že nárok na bolestné a peněžité pokuty lze převést na jiného dědictvím nebo za živa, jakmile byly za života poškozeného uznány smlouvou nebo narovnáním nebo soudně vymáhány. Tím by byly zakončeny kontroverse, které se pojily k otázce převoditelnosti bolestného, považovaného v literatuře i v judikatuře za nárok výsostně osobní a které ani po judikátu ze 17. června 1913 č. 204 neutuchly. Fikce, že funkcí bolestného jest, dáti poškozenému možnost, aby vyvážil pocit nelibosti, bolesti vyvolaný, příjemnými pocity, jež za příslušný peníz si lze opatřiti, činí otázku převoditelnosti přetěžkým problémem. Nechceme-li však vyloučiti převoditelnost nároku na bolestné vůbec, najdeme stěží jiné řešení, než je obsahuje zmíněný judikát a osnova. To však nemění nic na tom, že nezdá se býti dosti důstojným, hledá-li se při nejtěžších — smrtelných — úrazech advokát snad dříve než lékař nebo kněz. Dalo by se však snad přece uvažovati o tom, vyloučiti převoditelnost n á r o k u dědictvím¹³⁾ vůbec a spokojiti se předpisem, podle něhož by na místě bolestného, jináče příslušejícího, nastoupila za určitých předpokladů náhrada přiměřená zavinění a osobním poměrům škůdcovým ve prospěch zvláštního fondu pro podporu zmrzačených. Při nejmenším by však měla

¹³⁾ Randa ve svém návrhu (§ 1332) stanoví prostě, že tento nárok není převoditelným a zděditelným.

býti omezena převoditelnost nároku dědictvím na okruh osob, vytčených v § 1327 osnovy.

*

Tím jsem vyčerpал thema přednášky se svého speciálního hlediska a dovoluji si znovu poukázati na úvodní slova, že nebylo mým úmyslem, podati systematickou a zevrubnou kritiku osnovy. Kritika osnovy bude vždy navazovati na dílo Randovo, z jehož ducha osnova v největší své části vyšla, a na toto dílo dlužno vždy jako na nejdůležitější pramen literatury odkázati.

Poměr § 519 č. 2. k § 479. odst. 1.*)

Josef Tureček.
(Dokončení.)

II. Obráťme se nyní s týmž příkladem k náhledu, podle kterého jest připuštěn rekurs proti usnesení odvolacího soudu, vydaným za odvolacího řízení, podle § 519 č. 2 b e z kteréhokoli o b m e z e n í ! Podle toho odvolací soud aplikuje §§ 519 č. 2 a 479 odst. 1 usnesením

1. vyřkne zmatečnost rozsudku soudce první stolice,
2. přikáže věc soudu první instance a
3. dodatkem podle § 479 odst. 1 vysloví o d k l á d a c í účinek rekursu, připuštěného již zákonem v § 519 č. 2. Nyní může stížená strana podati rekurs přiznaný jí §em 519 č. 2 proti usnesení uznávajícímu zmatečnost rozsudku a k němu zároveň připojiti stížnost zachovanou zákonem v §§ 479 odst. 1 a 515 proti odkládacímu účinku rekursu, kterýžto odkládací účinek přiznal odvolací soud rekursu tím, že nařídil podle § 479 odst. 1, aby bylo sečkáno s řízením v první stolici, až odvolací usnesení nabude právní moci. (O vhodnosti této zákonné úpravy srv. pochybnost H o r o v u v Odvolání str. 141 a 142.)

Každý právní názor musí býti do důsledků domyšlen a jeho právo na bytí či nebytí vyzkoušeno na tom, jsou-li reflexy, ke kterým vede v praktickém životě, rozumnými čili nic. Že s tohoto hlediska nemá shodný náhled Neumanna,